

İNSAN HAKLARI EĞİTİMİNİN ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ ALGI VE BİLİNÇ DÜZEYLERİ*

Osman Mücahid İNCE**

Ayşenur ULUSOY***

Ataberk ARMUTLU****

Muhammed Hamdullah ÇELENK*****

Berke Taha ATABEK*****

ÖZET

İnsan hakları, tüm insanların sadece insan olmak nedeniyle sahip oldukları temel haklara denir. İnsan hakları; ırk, ulus, etnik köken, dış görünüş, din, dil ve cinsiyet ayrımı gözetmeksizin tüm insanların yararlanabileceği haklardır. Bu hakları kullanmakta herkes eşittir. İnsan hakları, insan haklarının korunmasını sağlamayı, insan hakları ihlallerini önlemeyi, insan hakları ile ilgili gerekli inceleme ve araştırmalar yapmayı, toplumu ve uygulayıcıları eğiterek insan hakları ihlallerini sona erdirmeyi içerir. “İnsan hakları ile ilgili problemler günümüz dünyasının önemli problemleri arasındadır. 21. yüzyılın ilk çeyreğinde, dünyamızda sayısı artan savaşlar, iç çatışmalar, soykırımlar, ekonomik sıkıntılar, devletler arası rekabet, etnik anlaşmazlıklar, kanun ve düzen eksiklikleri, eğitim eksikliği, açgözlülük, göçler gibi

* Bu çalışma, TÜBİTAK 2209-A Üniversite Öğrenci Araştırmaları kapsamında 1919B012319890 numaralı proje ile desteklenmiştir.

** Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Araştırma Görevlisi, mince@bandirma.edu.tr, 0009-0008-4238-1426

*** Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Lisans Öğrencisi, aysenurulsy00@gmail.com, 0009-0008-2034-6160

**** Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Lisans Öğrencisi, armtluataberk@outlook.com, 0009-0009-8318-0847

***** Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Lisans Öğrencisi, hamdullahcelenk@icloud.com, 0009-0001-8530-0293

***** Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Lisans Öğrencisi, atabekberke02@gmail.com, 0009-0002-9698-8123

Makale Geçmişi/Article History

Başvuru Tarihi / Date of Application: 8 Haziran 2024

Düzeltilme Tarihi / Revision Date: 4 Temmuz 2024

Kabul Tarihi / Acceptance Date : 4 Temmuz 2024

Araştırma Makalesi/Research Article

sebeplerden dolayı şiddet, cinayet, tecavüz, yoksulluk, zorunlu göç, yetersiz beslenme gibi insan hakları ihlalleri gerçekleşmektedir. Bu durum ülkelerin insan hakları ihlallerini engellemeye yönelik kurumsal yapılanmalara gitmelerini gerektirmiştir. İnsan hakları ihlallerinin sıklıkla yaşandığı çağımızda bu alanda farkındalığı artırmak amacıyla birçok devletin lisans ve lisans üstü eğitim müfredatlarında insan hakları konulu derslere yer verdiği görülmektedir. Bu açıdan çalışma, 2023-2024 Eğitim Öğretim Dönemi, Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü 1.sınıf ve 4.sınıf öğrencilerinin insan haklarına yönelik algılarını ortaya koyarak onların insan haklarına yönelik tutum ve davranışları arasındaki farkı tespit etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın içerisinde bu algı ve bilinç düzeyini birçok değişkenle inceleyebilmek mümkün olmasına rağmen bu çalışmada “onların geçmişte insan hakları eğitimi almış olma” değişkeni çerçevesinde incelendiği belirtilmelidir. Araştırmaya dahil edilen öğrencilere araştırmacılar tarafından yüz yüze yöntemle bir anket uygulanmıştır. Ankete 1.sınıf öğrencilerinden 50 4.sınıf öğrencilerinden 50 olmak üzere toplam 100 öğrenci katılmıştır. Ankette insan haklarının temel meselelerine yönelik 30 soruya yer verilmiştir. Çalışmamızdaki veriler istatistik analiz için değerlendirmeye alınmıştır. Çalışma veri toplama aşaması sonunda objektif ve subjektif metodlar ile elde edilen veriler Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) 28.0 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin tanımlayıcı istatistiklerinde oran değerleri kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İnsan hakları, Sivil toplum, Toplumsal algı

Jel Kodları: I31, J15, D63

THE EFFECTS of HUMAN RIGHTS EDUCATION on UNIVERSITY STUDENTS: PERCEPTION AND CONSCIOUSNESS LEVELS

ABSTRACT

Human rights refer to the fundamental rights and freedoms inherent to all individuals simply by virtue of being human. Human rights are rights that all individuals can enjoy regardless of race, nationality, ethnic origin, appearance, religion, language, or gender. Everyone is equal in exercising these rights. The purpose of human rights is to ensure the protection of human rights, prevent human rights violations, conduct necessary investigations and research on human rights, and educate society and practitioners to end human rights abuses. Human rights are currently among the world's problems. In the first quarter of the 21st century, factors such as increasing wars, internal conflicts, genocides, economic difficulties, interstate competition, ethnic disputes, lack of law and order, lack of education, greed, migrations, etc., lead to human rights violations such as violence, murder, rape, poverty, forced migration, and malnutrition. This situation has necessitated institutional restructuring by countries to prevent human

rights violations. In our era where human rights violations are quite high, it is observed that Human Rights courses are included in educational curricula to increase awareness in this field. In this respect, the study aims to reveal the perception of human rights among 1st and 4th-year students of the Department of International Relations of Bandırma Onyedli Eylül University Faculty of Economics and Administrative Sciences and to understand the difference in attitudes and behaviors towards human rights among undergraduate students. A face-to-face survey was conducted with students in the study, and the responses to this survey were evaluated. A total of 100 students participated in the survey, including 50 freshmen and 50 seniors. The survey includes 30 questions on the fundamental issues of human rights. The data in our study were evaluated for statistical analysis. For the statistical analysis of the data obtained with both objective and subjective methods at the data collection stage, the Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) 28.0 package program was used. Ratio values were used in the descriptive statistics of the data. In the analysis of qualitative independent data, the chi-square test was used, and when the chi-square test conditions were not met, the Fischer test was used.

Keywords: Human rights, Civil society, Social perception.

Jel Codes: I31, J15, D63

1. GİRİŞ

İnsan hakları, tüm insanların sadece insan olmak nedeniyle sahip oldukları temel haklara denir. İnsan hakları; ırk, ulus, etnik köken, dış görünüş, din, dil ve cinsiyet ayrımı gözetmeksizin tüm insanların yararlanabileceği haklardır. Bu hakları kullanmakta herkes eşittir. İnsan hakları, insan haklarının korunmasını sağlamayı, insan hakları ihlallerini önlemeyi, insan hakları ile ilgili gerekli inceleme ve araştırmalar yapmayı, toplumu ve uygulayıcıları eğiterek insan hakları ihlallerine sona erdirmeyi amaçlar (Berk, 2019:58). İnsan hakları konusu günümüzde dünya problemleri arasında bir problem olarak yer almaktadır. 21. yüzyılın ilk çeyreğinde, dünyamızda sayısı artan savaşlar, iç çatışmalar, soykırımlar, ekonomik sıkıntılar, devletler arası rekabet, etnik anlaşmazlıklar, kanun ve düzen eksiklikleri, eğitim eksikliği, açgözlülük, göçler gibi sebeplerden dolayı şiddet, cinayet, tecavüz, yoksulluk, zorunlu göç, yetersiz beslenme gibi insan hakları ihlalleri gerçekleşmektedir (Çelebi, 2021:3). Bu durum ülkelerin insan hakları ihlallerini engellemeye yönelik kurumsal yapılanmalara gitmelerini gerektirmiştir.

Türkiye’de 1960’lı yıllardan itibaren Avrupa Birliği müktesebatına uyumun bir getirisi olarak bu alanda hukuksal düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır. Kurumsallaşma çalışmaları 1980’li yılların sonlarına doğru hızlanmıştır. 1987’de Avrupa Birliği’ne (AB) yapılan tam üyelik başvurusuyla hem

Kadın ve Aileden Sorumlu Bakanlık nezdinde kadın haklarına yönelik müdürlüğün kurulması hem de TBMM’de insan hakları inceleme komisyonunun göreve başlaması sağlanmıştır. 2000’li yıllarda kurumsallaşma çalışmaları insan hakları alanında çalışmalar yapmak üzere Türkiye İnsan Hakları Kurumu’nun (TİHK) kurulmasıyla devam etmiştir. 2016 yılına gelindiğinde kurum, görev ve yetkileri artırılarak Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası insan hakları bildirgelerinin gereklerini sağlaması amacıyla Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu’na dönüştürülmüştür (Dinçkol, 2021:190-191). Öte yandan gelişen teknoloji, haberleşme ve haber alma gibi etmenler hem kamuoyunun bu konulara etkisinin artmasına neden olmuş hem de algısının ve görüşlerinin önemli ölçüde gündemde yer edinmesini sağlamıştır. Dahası kamu kurumlarına halkın ihtiyaçlarına ve hak ihlallerine karşı düzenleme yapması konusunda bir baskı doğurmuş ve yönlendirme aracı rolü üstlenmiştir. Bu durum kamuoyunun algısını ölçen çalışmaların da artmasına sebep olmuştur.

İnsan hakları kavramı; yaşam hakkı, eğitim hakkı, mülteci hakları, çocuk hakları, işkence ve kötü muamele karşı hakkı ve din ve inanç hürriyeti hakkı gibi haklar bütünü kapsayan geniş bir kavramdır. Literatür incelendiğinde bu başlıklar altında birçok çalışmanın yapıldığı gözlenmiştir. Konusuna göre farklı popülasyonların insan hakları algısı üzerine birçok çalışma bulunmaktadır. Bir çalışmada Marmara Üniversitesi’nde 10 farklı fakültede eğitim gören 1175 lisans öğrencisi üzerinde gerçekleştirilen anket çalışmasıyla onların insan hakları kavramına dair algıları ölçülmüştür. Çalışmada önemli bulgular elde edilmiştir. İnsan hakları hassasiyetleri açısından fakülteler arası farklılık olduğu ortaya çıkmıştır. Cinsiyet farkı sonuçlarda değişikliğe sebep olmazken üniversitede okuduğu sınıf yükseldikçe insan hakları hassasiyetinde azalma olduğu fark edilmiştir (Dündar, 2021:363). Diğer bir çalışma da İstanbul Bilgi Üniversitesinde “Türkiye’de yükseköğretimde insan hakları öğreniminin durumu”nu inceleyen proje çalışmasının sonuçlarına dayanmaktadır. Çalışmanın amacı; hukuk, İİBF ve siyasal bilgiler fakültelerinde lisans ve yüksek lisans düzeyinde ve yine aynı üniversitelerde bulunan araştırma merkezlerinde verilen derslerin insan hakları alanındaki akademik etkinliğe dair bilgi havuzu oluşturmaktır. Çalışmanın niteliksel bilgiye yeterli erişimi sınırlı olmakla beraber genel çerçevede çizilmesi açısından Türk akademisinin durumunu analiz etmede önemli bir olanak sunmaktadır (Berk, 2019:73-74). Başka bir çalışma ise üniversite öğrencilerinin vatandaşlık görevleri, hak ve sorumlulukları üzerine yapılmıştır. Çalışmada öğrencilerin bu konulardaki bilinç düzeylerinin ölçülmesi, farkındalık seviyelerinin belirlenmesi hedeflenmiştir. Öğrenciler Süleyman Demirel Üniversitesi Isparta Meslek Yüksekokulu İşletme Yönetimi ve Sağlık Kurumları İşletmeciliği bölümlerinin birinci sınıflarından seçilmiştir. Öğrencilere anket uygulanmıştır. Anket sonuçlarına göre bahse konu sorular insan hakları eğitiminin önemini ortaya çıkarılmasında kayda değer bir veri sağlamıştır. Çalışmanın bir diğer çıktısı ise ailelerin vatandaşlık hak ve sorumluluklarında bilinç düzeyini etkileyen bir diğer etken olmasıdır (Dolmacı ve Kuşat, 2015:161). Başka bir çalışmada ise sosyal hizmet öğrencilerinin insan hakları eğitimine yönelik tutumlarını incelemek adına Hacettepe Üniversitesi’nde yapılmıştır. Çalışmada Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet bölümünün 269 öğrencisinden veri toplanmıştır. Araştırmanın

bulgularına bakıldığında çoğunlukla öğretmen adaylarıyla İnsan Hakları Eğitime Yönelik Tutum Ölçeği kullanılarak yapılan araştırmalara göre sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin ölçek puanlarının daha yüksek çıktığı ve kadın öğrencilerin erkek öğrencilere kıyasla daha yüksek puan aldığı, insan hakları ile ilgili ders almış olma durumuna göre İHEYTÖ puanlarının anlamlı bir şekilde farklılaştığı bulunmuştur. Bulgular insan hakları eğitiminin sosyal hizmetteki önemini gösterir niteliktedir (Tatlıcıoğlu, Küçükkaraca ve Fırat, 2021:316). Yapılan çalışmalar genel olarak kitlelerin eğitim seviyelerindeki farklılıklar, kitlelerin insan haklarına yönelik algılarında değişiklikler olduğunu göstermektedir.

İnsan hakları ihlallerinin sıklıkla yaşandığı çağımızda bu alanda farkındalığı artırmak amacıyla çeşitli devletlerin lisans ve lisans üstü eğitim müfredatlarında İnsan Hakları konulu derslere yer verildiği görülmektedir. Uluslararası İlişkiler (Uİ) alanında verilen lisans eğitiminin öğrencilerin insan haklarına ilişkin algı ve bilinçlerine olumlu yönde etki edebileceği varsayılmaktadır. Bu hipotez temelinde çalışma Uİ alanında öğrenim görmekte olan 1.sınıf öğrencileri ile 4.sınıf öğrencileri arasında algı, bilgi ve bilinç düzeyleri bakımından anlamlı bir farklılık olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Başka bir ifadeyle çalışmanın hipotezi “Uİ bölümünde öğrenimleri devam eden 4.sınıf öğrencilerinin insan haklarına ilişkin algı, bilgi ve bilinç düzeylerinin aynı bölümde öğrenimlerine devam eden 1.sınıf öğrencilerinden daha yüksektir.” biçiminde kurulmuştur.

2. YÖNTEM

Bu çalışmanın amacı Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde 2023-2024 eğitim-öğretim yılında öğrenimlerine devam eden 1. ve 4.sınıf öğrencilerinin insan haklarına ilişkin algılarını tespit etmektir. Çalışma betimsel (tanımlayıcı) türde bir araştırma yapılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışma nicel araştırma türünde anket uygulamak suretiyle gerçekleştirilmiştir. Veri toplamak için kullanılan anket araştırmaya dahil edilen öğrencilere bizzat araştırmacılar tarafından yüz yüze görüşme sürecinde uygulanmıştır.

Anketler, bireylerin belirli konulardaki tutumlarını, düşüncelerini, duygularını ve önerilerini toplamak amacıyla yazılı olarak düzenlenmiş soru listeleridir. Bilimsel anlamda değerli olabilmesi için, geçerli ve güvenilir sonuçlar vermesi gereklidir. Bu süreçte, sosyal gruplar göz önünde bulundurulmalı ve farklı gruplardan gelen bireylerin anket sorularına vereceği yanıtların farklılık gösterebileceği değerlendirilmelidir. Anket uygulamanın çeşitli yolları vardır. Bunlar geleneksel ve modern olmak üzere iki ayrı konu başlığı altında incelenebilir. Bizim kullandığımız yöntem geleneksel olan elden bırakılıp almayla olan yöntemdir.

2.1. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evreni Türkiye’de okuyan Lisans 1. Sınıf ve 4. Sınıf uluslararası ilişkiler öğrencileridir. Çalışmanın örneklemini ise Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde öğrenim gören 1. Sınıf öğrencilerinden 50 ve 4. Sınıf öğrencilerinden 50 olmak üzere toplam 18-25 yaş aralığında 100 öğrenci oluşturmaktadır. Öğrenciler her bir bireyin seçilme olasılığının eşit olduğu ' Basit Rastgele Örnekleme' yöntemi ile belirlenmiştir. Ankette insan haklarının temel meselelerine yönelik 30 soru yer almaktadır.

2.2. Verilerin Toplama Aracının Geliştirilmesi

Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan anket, araştırmacılar tarafından araştırma sürecinde geliştirilmiştir. Anket geliştirme süreci, literatürde yer alan benzer çalışmaların incelenmesi ve bu çalışmaların metodolojilerinden esinlenerek başlatılmıştır. Anket, iki ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, katılımcıların demografik bilgileri toplanmıştır. İkinci bölümde, araştırma konusuyla ilgili bilgi düzeylerini ve görüşlerini ölçmeye yönelik sorular yer almaktadır.

2.3. Verilerin Toplanması

Çalışmada ihtiyaç duyulan veriler Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanlığından gerekli izinler alındıktan sonra yüz yüze yapılan anket yöntemi kullanılarak elde edilmiştir. Katılımcılar ' Bilgilendirilmiş Olur Formu ' ile çalışma hakkında bilgilendirilerek rızaları alınarak ilgili anketleri doldurmaları istenmiştir.

2.4. Araştırma Verilerinin Analizi

Çalışmadaki veriler istatistik analiz için değerlendirmeye alınmıştır. Çalışma veri toplama aşaması sonunda objektif ve subjektif metodlar ile elde edilen verilerin istatistiksel analizi için Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) 28,0 paket programı kullanılmıştır. Verilerin tanımlayıcı istatistik de ortalama, standart sapma, medyan, en küçük (minimum), en yüksek (maksimum), frekans ve oran değerleri kullanılmıştır. Normal dağılım gösteren değişkenler için parametrik testler, normal dağılım göstermeyen değişkenler için non-parametrik testler ile analiz yapılmıştır. Verilerin tanımlayıcı istatistiklerinde oran değerleri kullanılmıştır. Nitel bağımsız verilerin analizinde ki-kare test, ki-kare test koşulları sağlanmadığında fischer test kullanıldı. Analizlerde anlamlılık seviyesi 0.05 olarak kabul edilmiştir. Buna göre $p < 0,05$ olması istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu, $p > 0,05$ olması ise istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı şeklinde yorumlanacaktır.

3. BULGULAR

Anket çalışması, Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü 1. ve 4. sınıf öğrencileri arasında gerçekleştirilmiştir. Araştırma, öğrencilerin insan haklarına yönelik algılarının, insan haklarına yönelik tutumlarının belirlenmesini aynı zamanda birinci ve dördüncü sınıf öğrencileri

arasında insan haklarına yönelik tutum ve davranışlarındaki farkları belirlemeyi hedeflemiştir. Bu doğrultuda anket sorularına verilen cevapların analizine bakacak olursak;

Araştırmanın örneklemini oluşturan öğrencilerin %95'i 18-25 yaş aralığında, %5'i ise 26 yaş ve üstündedir. Bu öğrencilerin %68'i kadın, %32'si erkektir. Araştırmamıza katılan öğrencilerin genelinin %70,0'luk kısmı sosyal medya uygulaması olarak Instagram'ı tercih ettiği görülmektedir. Bu oran birinci sınıf öğrencilerinde %92,0, dördüncü sınıf öğrencilerinde ise %66,0'dır (Tablo 1).

Tablo-1. Demografik Özellikler ve Sosyal Medya Kullanımı

		n	%
Yaş	18-25	95	95.0%
	≥26	5	5.0%
Cinsiyet	Kadın	68	68.0%
	Erkek	32	32.0%
Daha Çok Kullanılan Sosyal Medya Uygulaması	X	18	18.0%
	Instagram	79	79.0%
	Facebook	3	3.0%

Çalışmamızın temelini oluşturan insan hakları ile ilgili herhangi bir ders alınıp alınmadığı konusunda birinci sınıf öğrencilerinin %76.0'ı lisans eğitimi boyunca insan hakları ile ilgili ders almadığını söylerken, dördüncü sınıf öğrencilerinin %90.0'ı lisans eğitimi boyunca insan hakları ile ilgili ders aldığını söylemiştir (Tablo 2).

Tablo-2. İnsan Hakları Ders Bilgisi

		Uluslararası İlişkiler Bölümü				P
		1. Sınıf Öğrencileri		4. Sınıf Öğrencileri		
		n	%	n	%	
İnsan Hakları ile İlgili Ders Aldınız Mı?	Evet	10	20.0%	45	90.0%	0.000 ^{x2}
	Kararsızım	2	4.0%	0	0.0%	
	Hayır	38	76.0%	5	10.0%	

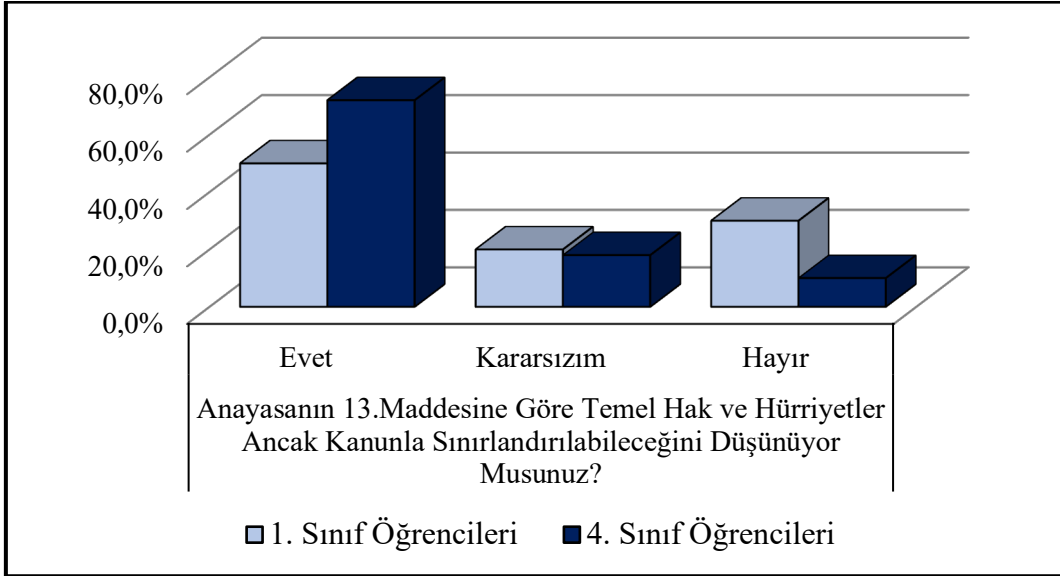
Çalışmamızda insan hakları ile ilgili derslerin verimliliğini ölçmek için öğrenciye yönlendirdiğimiz sorularda ise araştırmamızda sormuş olduğumuz “‘Kuvvetler Ayrılığı İlkesi, İnsan Haklarının Devlete Karşı Korunmasında Dayanılan Temel Güvencelerden Biridir” Tanımına Katılıyor Musunuz?’ sorusuna birinci sınıfların %36.0'ı kararsızım seçeneğini, %54.0'ı evet seçeneğini işaretlemiştir. Katılımcıların yalnızca %10.0'luk dilimi hayır cevabını vermiştir. Dördüncü sınıfların %34.0'ı kararsızım seçeneğini, %48.0 evet seçeneğini işaretlerken %18.0'luk dilimi hayır seçeneğini

işaretlemiştir. Bunun sonucunda dersi alan dördüncü sınıf öğrencilerinin birinci sınıf öğrencilerine göre olumluluk oranı daha düşüktür.

Tablo-3. Ders Verimlilik Ölçütü

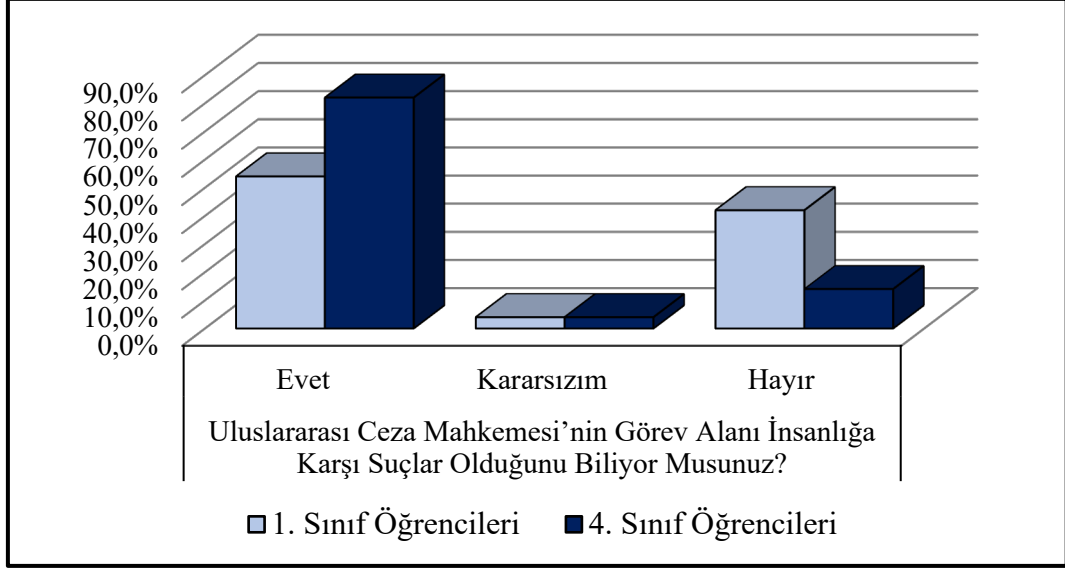
		Uluslararası İlişkiler Bölümü				P
		1. Sınıf Öğrencileri		4. Sınıf Öğrencileri		
		n	%	n	%	
"Kuvvetler Ayrılığı İlkesi, İnsan Haklarının Devlete Karşı Korunmasında Dayanılan Temel Güvencelerden Biridir" Tanımına Katılıyor Musunuz?	Evet	27	54.0%	24	48.0%	0.510 X ²
	Kararsızım	18	36.0%	17	34.0%	
	Hayır	5	10.0%	9	18.0%	

Araştırmamızın bir diğer sorusu olan “Anayasanın 13.Maddesine Göre Temel Hak ve Hürriyetler Ancak Kanunla Sınırlanabileceğini Düşünüyor Musunuz?” sorusuna verilen cevapları analiz ettiğimizde birinci sınıf öğrencilerinin %50.0’ı evet, %20.0’ı kararsızım ve %30.0’ı hayır cevabını verirken, dördüncü sınıf öğrencilerinin %72.0’ı evet, %18.0’ı kararsızım, %10.0’ı hayır cevabını vermiştir (**Grafik 3.1**).

(Grafik 3.1)

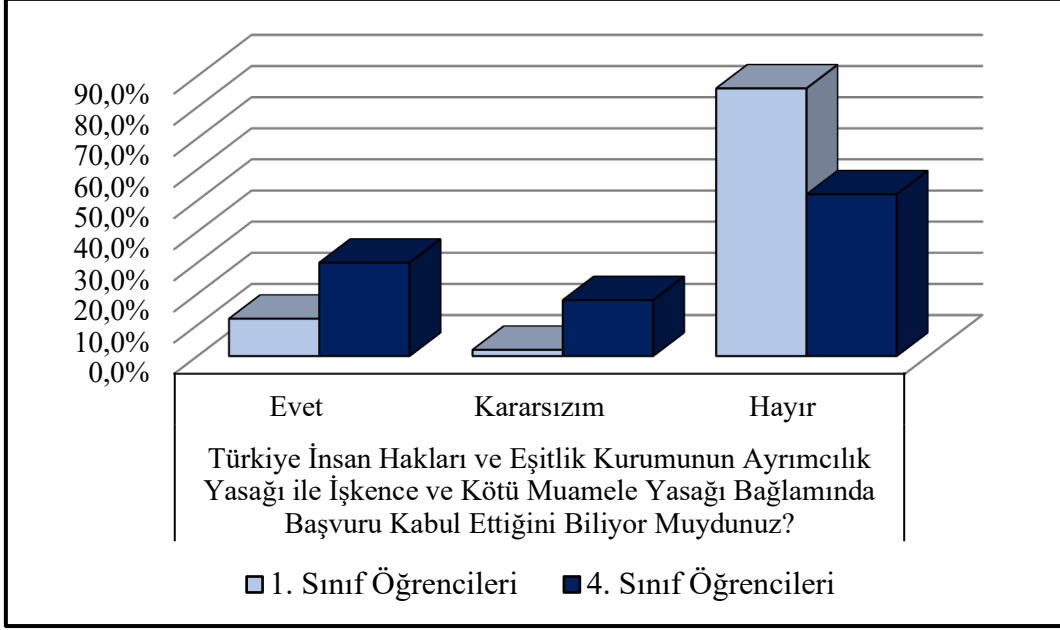
Araştırmamızda yer alan “Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin Görev Alanı İnsanlığa Karşı Suçlar Olduğunu Biliyor Musunuz?” sorusuna verilen cevaplara bakıldığında, birinci sınıf öğrencilerinin %54.0’ı evet, %4.0’ı kararsızım, %42.0’ı hayır cevabını vermiştir. Dördüncü sınıfların %82.0’ı evet, %4.0’ı kararsızım ve %14.0’ı hayır cevabını vermiştir. İki sınıfın kararsızım oranlarının aynı olduğu görülürken, birinci sınıf öğrencilerinin insanlığa karşı işlenen suçların Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin görev alanı olduğunu bilen öğrenci oranının dördüncü sınıf öğrencilerine olan oranın %28.0 daha az olduğu görülmektedir (Grafik 3.2).

(Grafik 3.2)

Birinci sınıf öğrencilerinin neredeyse yarısının bu konu hakkında bilgi düzeyinin eksikliği insan hakları ile ilgili dersi almamaları göz önünde bulundurduğumuzda normal karşılanmaktadır. Anketimize katılan elli kişiden oluşan dördüncü sınıf öğrencilerinden kırk bir öğrenci evet cevabını verirken yalnızca dokuz öğrencide olumsuz cevabın alınması bu konu hakkında dersin olumlu açıdan verimliliğini göstermektedir.

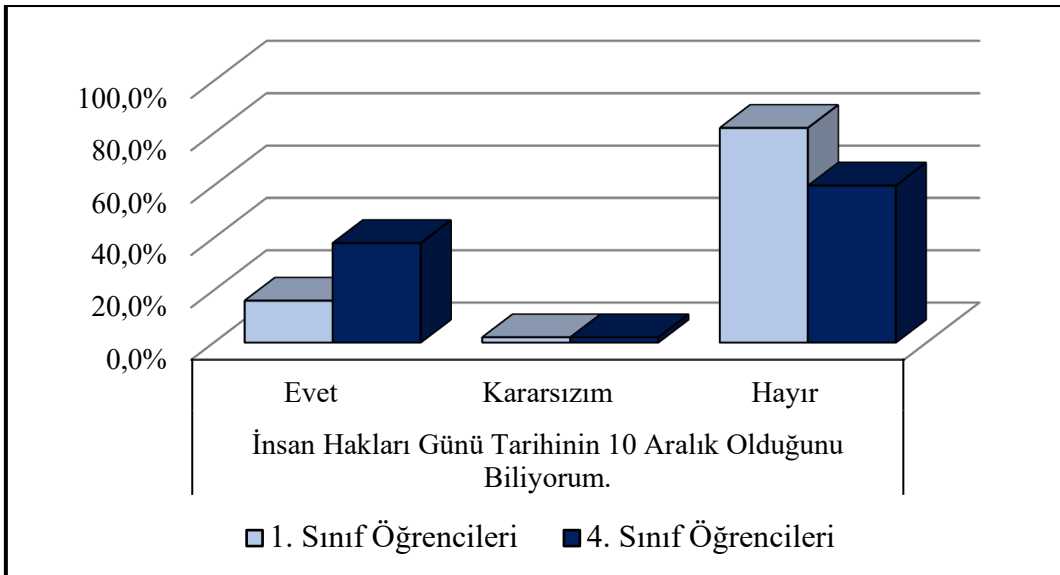
İnsan hakları ile ilgili ders alan dördüncü sınıf öğrencilerinin %52.0'lık oranının "Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun Ayrımcılık Yasağı ile İşkence ve Kötü Muamele Yasağı Bağlamında Başvuru Kabul Ettiğini Biliyor Muydunuz?" sorusuna ise hayır cevabını vermiş olması ve birinci sınıf öğrencilerinin %86.0'lık oranının hayır cevabını vermiş olması analizine baktığımızda dersi alan dördüncü sınıf öğrencilerinin birinci sınıf öğrencilerinden bilgi düzeyi olarak ayrıldığını görmekteyiz (Grafik 3.3).

(Grafik 3.3)

Bu analiz sonucuna göre insan hakları dersi almış olan dördüncü sınıf öğrencilerinin bilgi düzeyinin birinci sınıf öğrencilerine nazaran daha yüksek olduğu görülmesine rağmen bazı sorularda dördüncü sınıf öğrencilerinin insan hakları ile ilgili dersi almış olmasına rağmen birinci sınıf öğrencilerine nazaran bilgi seviyesinin daha düşük olduğu görülmektedir.

Son olarak konu hakkındaki bilgi düzeyini ölçmek adına temel bir soru olan dünya insan hakları günü sorulmuştur. Bu soruya insan hakları konusunda ders almamış olan birinci sınıf öğrencilerinin 82.0%'ının, dördüncü sınıf öğrencilerinin ise 60.0%'ının hayır cevabını verdiği görülmüştür (Grafik 3.4). Genel anlamda insan hakları ile ilgili derslerin verimliliğinin yetersiz olduğunu söylemek mümkündür.

(Grafik 3.4)

Çalışmamızın bireysel anlamda insan hakları ihlallerine yönelik algı düzeyini ölçen soruların yanıtlarına baktığımızda ise anketimize katılan birinci sınıf öğrencilerinin %84.0'lık kısmı dijital ortamda gizlilik haklarının yeteri kadar korunmadığını düşünürken, dördüncü sınıf öğrencilerinde %82.0'lık kısım gizlilik haklarının korunmadığını düşünmektedir. Dijital ortamda görüşlerini özgürce ifade edebilen kişilere baktığımızda ise birinci sınıf öğrencilerinde yalnızca on kişi, dördüncü sınıf öğrencilerinde ise on bir kişi olduğunu görüyoruz. Yüz kişiden oluşan anketimize katılan öğrencilerin yirmi sekizi kararsız olduğunu belirtirken, elli bir kişi dijital ortamda görüşlerini özgürce ifade edemediğini belirtmektedir. Sosyal medyanın insan haklarına etkisi olduğunu düşünenlere baktığımızda birinci sınıf öğrencilerinin %92.0'lık kısmının ve dördüncü sınıf öğrencilerinin %78.0'lık kısmının bulunduğunu görmekteyiz. İki grup arasındaki bu farkı dersi alıp almamaları ve aralarındaki yaş farkına, sosyal medya kullanım oranlarına bağlamak mümkündür. “Dijital Ortamda Doğruluğu Kanıtlanmamış İthamların Hak İhlali Olduğunu Düşünüyor Musunuz?” sorusuna birinci sınıf öğrencilerinin %64.0'lık kısmı evet derken dördüncü sınıf öğrencilerinin %80.0'lık kısmı evet dediği görülmüştür. İki grubun %7.0'lık kısmının dijital ortamda doğruluğu kanıtlanmamış ithamların hak ihlali olduğunu düşünmemektedir (Tablo 3).

Tablo-3. Bireysel Anlamda İnsan Hakları İhlalleri Ölçütü

		Uluslararası İlişkiler Bölümü				p
		1. Sınıf Öğrencileri		4. Sınıf Öğrencileri		
		n	%	n	%	
Dijital Ortamda Gizlilik Haklarınızın Yeteri Kadar Korunduğunu Düşünüyor Musunuz?	Evet	2	4.0%	5	10.0%	0.428 ^{X²}
	Kararsızım	6	12.0%	4	8.0%	
	Hayır	42	84.0%	41	82.0%	
Dijital Ortamda Görüşlerinizi Özgürce İfade Edebiliyor Musunuz?	Evet	10	20.0%	11	22.0%	0.672 ^{X²}
	Kararsızım	16	32.0%	12	24.0%	
	Hayır	24	48.0%	27	54.0%	
Dijital Ortamda Doğruluğu Kanıtlanmamış İthamların Hak İhlali Olduğunu Düşünüyor Musunuz?	Evet	32	64.0%	40	80.0%	0.087 ^{X²}
	Kararsızım	15	30.0%	6	12.0%	
	Hayır	3	6.0%	4	8.0%	

Çalışmamızın bu kısmında ise insan haklarına yönelik algılarının ölçülmesinin yanı sıra bireysel sorumluluğu almaya yönelik tutum ve davranışları ölçmek için öğrencileri bazı sorular yöneltilmiştir. Buradaki amaç özellikle insan hakları ihlali olduğunu düşünen öğrencilerin bireysel anlamda sorunların çözümüne yönelik katkı sağlama isteklerinin ölçülmesidir. Bu amaçla sorulan “İnsan Hakları İhlallerine Karşı Mücadelede Sivil Toplum Kuruluşunda Rol Almayı Düşünür Musunuz?” sorusuna genel anlamda bakıldığında %43,0'lık kısım evet derken %31.0'lık kısım hayır cevabını vermiş, geri kalanlarda

kararsız olduğunu belirtmiştir. Bu oran sınıf fark etmeksizin yaklaşık olarak benzer çıkmıştır. Benzer konuyu ele alan “Günlük Yaşamınızda veya Çevrenizde İnsan Hakları İhlallerini Fark Eder Misiniz?” sorusuna ise genel anlamda bakıldığında %82.0’lık kısmın evet derken %4.0’lık kısmın hayır dediği görülmektedir. Bu oranında bir üstteki soruya benzer şekilde sınıf fark etmeksizin yakın olduğu görülmüştür (Tablo 4).

Tablo-4. Bireysel Sorumluluk Ölçütü

		Uluslararası İlişkiler Bölümü				p
		1. Sınıf Öğrencileri		4. Sınıf Öğrencileri		
		n	%	n	%	
İnsan Hakları İhlallerine Karşı Mücadelede Sivil Toplum Kuruluşunda Rol Almayı Düşünür Musunuz?	Evet	19	38.0%	24	48.0%	0.541 ^{X²}
	Kararsızım	15	30.0%	11	22.0%	
	Hayır	16	32.0%	15	30.0%	
Günlük Yaşamınızda veya Çevrenizde İnsan Hakları İhlallerini Fark Eder Misiniz?	Evet	41	82.0%	41	82.0%	0.526 ^{X²}
	Kararsızım	8	16.0%	6	12.0%	
	Hayır	1	2.0%	3	6.0%	

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

İnsan hakları konusu günümüzde dünya problemleri arasında bir problem olarak yer almaktadır. 21. yüzyılın ilk çeyreğinde, dünyamızda sayısı artan savaşlar, iç çatışmalar, soykırımlar, ekonomik sıkıntılar, devletler arası rekabet, etnik anlaşmazlıklar, kanun ve düzen eksiklikleri, eğitim eksikliği, açgözlülük, göçler gibi sebeplerden dolayı şiddet, cinayet, tecavüz, yoksulluk, zorunlu göç, yetersiz beslenme gibi insan hakları ihlalleri gerçekleşmektedir. Bu durum ülkelerin insan hakları ihlallerini engellemeye yönelik kurumsal yapılanmalara gitmelerini gerektirmiştir.

İnsan hakları ihlallerinin oldukça yüksek olduğu çağımızda bu alanda farkındalığı artırmak amacıyla eğitim müfredatlarında İnsan Hakları konulu derslerin yer verildiği görülmektedir. Bu çalışmada da Bandırma Onyedü Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin insan haklarına yönelik algı, tutum, davranış ve bilgi düzeylerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmamızın bulgular kısmı dört konu üzerinde şekillenmiştir. Bunlar; araştırmamıza katılan öğrencilerin demografik özellikleri (yaş aralığı, cinsiyet, daha çok kullanılan sosyal medya uygulaması), araştırmamıza katılan öğrencilerin insan hakları ile ilgili almış olduğu derslerin verimliliği, araştırmamıza katılan öğrencilerin bireysel anlamda insan hakları ihlallerine yönelik algı düzeyinin ölçülmesi ve son olarak insan haklarına yönelik algının ölçülmesinin yanı sıra bireysel sorumluluğu almaya yönelik tutum ve davranışların ölçülmesidir.

Analiz sonuçları detaylı incelendiğinde dördüncü sınıf öğrencilerinin %90,0’ının insan hakları ile ilgili ders almış ve birinci sınıf öğrencilerinin ise yalnızca %20,0’ının insan hakları ile ilgili ders almış olduğu göz önünde bulundurularak dördüncü sınıf öğrencilerinin genellikle insan hakları konusundaki

bilgi seviyelerinin daha yüksek olduğunu görmekteyiz. Ancak bazı temel konularda bilgi düzeylerinin birinci sınıf öğrencilerinden daha düşük olduğu saptanmıştır. Örneğin “Kuvvetler Ayrılığı İlkesi, İnsan Haklarının Devlete Karşı Korunmasında Dayanılan Temel Güvencelerden Biridir.” Tanımına Katılıyor Musunuz?’ sorusuna verilen yanıtlara bakıldığında dördüncü sınıf öğrencilerinin katılım oranı birinci sınıf öğrencilerine göre daha düşük çıkmıştır. Bir farklı soruda dördüncü sınıf öğrencilerinin Uluslararası Ceza Mahkemesi alanıyla ilgili konularda bilgi seviyesinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Dördüncü sınıflarda yaşanan bu bilgi eksikliği insan hakları ile ilgili almış oldukları derslerin verimliliğinin yetersiz olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Bu durum, insan hakları eğitiminin daha etkili bir şekilde düzenlenmesi ve uygulanması gerekliliğini ortaya çıkartmıştır.

Araştırmamıza katılan öğrencilerin bireysel anlamda insan hakları ihlallerine yönelik algı düzeyinin ölçülmesini analiz eden sorulara baktığımızda, birinci sınıf öğrencileri ve dördüncü sınıf öğrencileri dijital ortamda gizlilik haklarının korunmadığını düşündükleri sonucuyla karşılaşılmıştır. Bu sonuçlara paralel şekilde son yıllarda dijital görünmezlik hakları üzerine yapılan çalışmalara bakıldığında kişinin onu ve itibarını sarsacak, özel hayatına ihlal edici sonuçlar doğuracak sorunların yargısal içtihatlarla hukuki bir çerçeveye getirilmesinin beklendiği anlaşılmaktadır (Gül, 2021). Dördüncü sınıf öğrencilerinde %82.0 ve birinci sınıf öğrencilerinde %84.0 olan bu oran, insan haklarına yönelik alınan eğitimlerden bağımsız dijital mecraların güvenilirliğinin sorgulandığı bir sonuçtur. Yaygın kanaate göre dijital ortamda insan haklarına yönelik ihlallerin varlığı bu alanda ivedilikle düzenlemelerin yapılması ve hak ihlallerine önüne geçilmesini zorunlu kılmaktadır.

Bulgularımızda ele aldığımız son konu olan bireysel sorumluluğu almaya yönelik tutum ve davranışları ölçmek için sorduğumuz soruların analizine baktığımızda, araştırmamıza katılan öğrencilerin insan hakları ihlali olduğunu düşünmesine rağmen bireysel anlamda sorunların çözümüne yönelik katkı sağlama isteklerinin düşük olduğunu görmekteyiz. Örneğin “Günlük Yaşamınızda veya Çevrenizde İnsan Hakları İhlallerini Fark Eder Misiniz?” sorusunun analizinde genele bakıldığında %82.0 evet %4.0 hayır denildiği görülmektedir. Ancak iki grubunda çevresindeki insan hakları ihlallerini fark etmesine rağmen bu sorunlara karşı kayıtsız kaldığını “İnsan Hakları İhlallerine Karşı Mücadelede Sivil Toplum Kuruluşunda Rol Almayı Düşünür Müsünüz?” sorusuna vermiş oldukları %43.0’lık evet ve %31.0’lık hayır cevabında görmek mümkündür. Oysa sivil toplum ve insan hakları ile ilgili kaynaklara göz atılan bir çalışmada kendini “İnsan Hakları STK’ları” olarak adlandıran oldukça fazla yapılanma vardır (Van Hove, 2021:20). Araştırmamıza katılan öğrencilerin farkındalıklarına rağmen bu ihlallere kayıtsız kalmaları önemli bir mesele olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışmanın sonuçlarına dayanarak, günümüze kadar yaşanan insan hakları ihlallerini bir nebze olsun engelleyebilmek ve bilinçlenmek, insan hakları eğitiminin daha etkili ve verimli hale gelmesini sağlayabilmek adına yapılması öngörülen noktalar şunlardır; eğitimi verilen insan hakları ile ilgili derslerin müfredatının gözden geçirilerek daha kapsamlı ve etkili hale getirilmesi, eğitimi alan öğrencilerin derslere interaktif katılımının desteklenmesi ve öğrencilerin aktif katılımının sağlanması

için çeşitli etkinliklerin, konferansların düzenlenmesi şeklinde sıralanabilir. Üniversite öğrencilerinin birinci sınıftan itibaren insan hakları ile ilgili dersleri alarak üniversite dönemi ve mezuniyet sonrası hayatları için daha bilinçli bireyler haline gelmeleri desteklenmelidir. Öğrencilerin geri bildirimleri göz önünde bulundurularak ders içerikleri ve öğretim yöntemleri devamlı olarak güncellenmeli ve iyileştirilmelidir. Ayrıca bu konuda öğrencilerin insan hakları ihlallerine yönelik aktif sorumluluk almalarını sağlayacak öğrenci kulüplerinin kurulması, bu konularda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliklerinin geliştirilmesi üniversite yönetimi ve akademik personel tarafından üstlenilmesi gereken bir sorumluluk olarak görülmelidir. Sadece üniversite öğrencilerinin değil toplumun bilinçlenmesi adına yapılan çalışmaların artırılması insan hakları ihlallerinin arttığı günümüzde toplumsal iyileşmenin sağlanmasına yönelik önemli bir etken katkı olacaktır.

KAYNAKÇA

Çelebi, C. (2021). “Öğretmen adaylarının insan haklarına ilişkin algıları”, Necmettin Erbakan Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi Dergisi, 3(1), 1-15.

Dinçkol, H. A. (2021). “Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu’nun Ayrımcılık Yasağının İhlali Kapsamında İdari Yaptırım Yetkisi”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 27(1), 188-215.

Dolmacı, N., & Kuşat, N. (2015). “Üniversite Gençliğinin Vatandaşlık Hak Ve Sorumluluklarına İlişkin Bilinç Ve Farkındalıkları Üzerine Bir Araştırma: Isparta Meslek Yüksekokulu Örneği.”, Muhasebe Ve Finansman Dergisi, (65), 161-180.

Dündar-coecke, S. (2021). “Lisans Öğrencilerinin İnsan Hakları Duyarlılığına İlişkin Bir Araştırma”, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 53(53), 363-378.

Gül, C. & İspir, R. (2021). “Dijital Görünmezlik Hakları”, Journal Of Social, Humanities and Administrative Sciences, 7(42):1272-1279.

Kalem Berk, S. (2019). “Türkiye Üniversitelerinde İnsan Hakları Derslerine ve Çalışmalarına İlişkin Niceliksel Bir İnceleme”, Üniversite Araştırmaları Dergisi, 2(2), 58-77.

Tübitak. (2023a). “Üniversite öğrencileri araştırma projeleri desteği çağrı duyurusu”, https://tubitak.gov.tr/sites/default/files/2024-04/2209-a_2023_26092023.pdf

Tübitak. (2023b). “Üniversite öğrencileri araştırma projeleri destekleme programı 2023 yılı 2.dönem çağrısı destek hakkı kazananların listesi”, https://tubitak.gov.tr/sites/default/files/202404/2209a_2023_2_destek_almaya_hak_kazananlar_listesi.pdf

Van Hove, B. U., & Akgüngör, S. (2021). “Sivil Toplum Kuruluşları ve İnsan Hakları: Bir Literatür İncelemesi”, Sivil Toplum, 25, 2022.

EKLER

Ek 1. Anket Soruları

1-Yaşınız?

A) 18-25 B) 26+

2-Cinsiyetiniz?

A) Kadın B) Erkek

3-Kaçıncı sınıfsınız?

A) 1.Sınıf B) 4.Sınıf

4-Daha çok hangi sosyal medya uygulamasını kullanıyorsunuz?

A) X B) Instagram C) Facebook

5-İnsan hakları ile ilgili ders aldınız mı?

A) Evet B) Kararsızım C) Hayır

6-İnsan hakları evrensel midir?

A) Evet B) Kararsızım C) Hayır

7-”İnsanlar haklarını eşit olarak kullanamıyor” ifadesine katılıyor musunuz?

A) Evet B) Kararsızım C) Hayır

8-Dijital ortamda gizlilik haklarınızın yeteri kadar korunduğunu düşünüyor musunuz?

A) Evet B) Kararsızım C) Hayır

9-Dijital ortamda görüşlerinizi özgürce ifade edebiliyor musunuz?

A) Evet B) Kararsızım C) Hayır

10-”İnsan hakları alanında sorunların sebebi yasaların eksikliğidir”

ifadesine katılıyor musunuz ?

A) Evet B) Kararsızım C) Hayır

11-Dijital ortamda doğruluğu kanıtlanmamış ithamların hak ihlali olduğunu düşünüyor musunuz?

A) Evet B) Kararsızım C) Hayır

12-İnsan haklarının kamu kurumlarınca uluslararası örgütler ve yasalar çerçevesinde yeterince iyi korunduğunu ve uygulandığını düşünüyor musunuz ?

A) Evet B) Kararsızım C) Hayır

13-”Kuvvetler ayrılığı ilkesi, insan haklarının devlete karşı korunmasında dayanılan temel güvencelerden biridir” tanımına katılıyor musunuz ?

A) Evet B) Kararsızım C) Hayır

14-Olağanüstü durumlarda yaşama hakkınızın dışındaki diğer tüm haklar sınırlandırabileceğine katılıyor musunuz ?

A) Evet B) Kararsızım C) Hayır

15-”Özel hayatın gizliliği yasal nedenleri bulunması halinde sınırlanabilen haklardan biridir” tanımına katılıyor musunuz ?

A) Evet B) Kararsızım C) Hayır

16-Haklarınızın ihlal edildikten sonra başvurulacak ilk yerin yargısal koruma olduğunu biliyor musunuz ?

A) Evet B) Kararsızım C) Hayır

17-İnsan hakları günü tarihinin 10 Aralık olduğunu biliyorum.

A) Evet B) Kararsızım C) Hayır

18-Günümüz insan haklarının yeterli ve kapsamlı olduğunu düşünüyorum.

A) Evet B) Kararsızım C) Hayır

19-Anayasanın 13.maddesine göre temel hak ve hürriyetler ancak kanunla sınırlandırılabilceğini düşünüyor musunuz ?

A) Evet B) Kararsızım C) Hayır

20-Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin görev alanı insanlığa karşı suçlar olduğunu biliyor musunuz?

A) Evet B) Kararsızım C) Hayır

21-Bir birey bir cürümle suçlandığında veya diğer bir yasal anlaşmazlığa karıştığında adil yargılanma hakkına sahip olduğunu biliyor musunuz?

A) Evet B) Kararsızım C) Hayır

22-Devletin insan hakları ile ilgili yükümlülüklerini biliyorum.

A) Evet B) Kararsızım C) Hayır

23-“İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi’nin önemi yargısal denetim mekanizması kurmasına dayanmaktadır” bunu biliyor musunuz ?

A) Evet B) Kararsızım C) Hayır

24-İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından hazırlandığını biliyor musunuz ?

A) Evet B) Kararsızım C) Hayır

25-Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunu daha önce duydunuz mu?

A) Evet B) Kararsızım C) Hayır

26-Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun, ülkemizde ayrımcılığın önlenmesi açısından etkili olduğunu düşünüyorum.

A) Evet B) Kararsızım C) Hayır

27-Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun Ayrımcılık Yasağı ile İşkence ve Kötü Muamele Yasağı bağlamında başvuru kabul ettiğini

biliyor muydunuz ?

A) Evet B) Kararsızım C) Hayır

28-Sosyal medyanın insan haklarına etkisi olduğunu düşünüyor musunuz ?

A) Evet B) Kararsızım C) Hayır

29-İnsan Hakları ihlallerine karşı mücadelede sivil toplum kuruluşunda rol almayı düşünür müsünüz ?

A) Evet B) Kararsızım C) Hayır

30-Günlük yaşamınızda veya çevrenizde insan hakları ihlallerini fark eder misiniz ?

A) Evet B) Kararsızım C) Hayır

DESTEK VE TEŞEKKÜR

Bu çalışma TÜBİTAK BİDEB tarafından desteklenmiştir.